

Ve všem na světě jde o sex...

...s výjimkou sexu. V sexu jde o moc. Tento fenomén souvisí i s letošním tématem Festivalu spisovatelů Praha: Zločin a trest. „Sex je trest za lásku,“ napsal Franz Kafka. Přinášíme doslov Pavly Horákové k nejnovější knize Chucka Palahniuka Tvé překrásné já.

Citát z titulku by mohl být krédem veleúspěšného impéria, které vybudoval průmyslový a mediální magnát Cornelius Linus Maxwell v Palahniukově dystopickém románu dokumentujícím rok v životě průměrné ženy Penny Harriganové. Citovaný výrok je nejčastěji (a mylně) připisován Oscaru Wildeovi. Doložitelně ho pak v nedávné době pronesl americký prezident Frank Underwood v seriálu House of Cards, hlava státu stejně fiktivní jako Clarissa Hindová, jedna z loutek ovládaných Maxwellovým ďábelským mechanismem navozování rozkoše. A jsme oklikou zpátky u sexu a moci.

Sex jako mocenský instrument z úvodního citátu tradičně funguje v rámci společenských konvencí v rovině her, svádění a podvádění, příslibů, odpírání, nátlaku, odměny, jako prostředek vydírání, vyjádření dominance a submisivity, případně je kolbištěm pro souboje kdo s koho jako ve známé tříslavné bajce o silnějším psu. Palahniuk pro své účely ovšem sex jako nástroj manipulace vypreparoval až na samou podstatu. Na čistou esenci, destilát sexu. To, co je na sexu nejvíc sex. Sex sexu.

Sex jak známo prodává, proto tento text sexem začíná. (A bude ho průběžně připomínat a samo sebou jím vyvrcholí.) Cornelius Maxwell omílaný marketingový axiom posunul ještě dál: používá sex, aby prodával sex. Pavlovovským podmiňováním vytváří závislost na extázi, a celou záležitost pak dovede k dokonalosti elektronickým ovládaním. Jeho cílem je absolutní nadvláda. Ekonomická, politická a nakonec i biologická.

V otázce sexuální závislosti Palahniuk nemusel konstruovat nějakou za vlasy přitaženou postapokalyptickou antiutopii. Stačilo jen jemně nadsadit a genderově transponovat jev už po léta rozšířený v západní civilizaci.

„Dosud si toho nikdo nevšímal, protože to kazilo životy jen chlapcům. V posledních desítkách let se totiž oběťmi ničivých rozkoší plynoucích z neustálého vzrušování stávali především dospívající hoši. Sváděly je k tomu nebetyčně vysoké hladiny endorfinů vytvářené hraním videoher a návštěvami internetových erotických stránek. Celou generaci mladíků uchvátilo a omámilo lákadlo sexuálního vybití bez lásky, takže propadali trhlinami ve společnosti až na dno. Dřepěli někde v suterénech prolezlých skrz naskrz pachem jejich zábav a nijak je nezajímalo, že by mohli udržovat skutečné vztahy s opravdovými partnerkami.“

To, co se přihodilo ženám v Palahniukově fikčním světě, je v realitě popsáno vědci jako „sexuální singularita“. Takoví lidé (zpravidla muži) pro uspokojování svých sexuálních potřeb nevyžadují fyzickou přítomnost další osoby. Nadnormativním stimulům, jaké skýtá pornografie, může partnerka z masa a kostí stěží konkurovat, stejně jako není v mužských silách vyrovnat se výkonnosti a ergonomičnosti produktů značky Tvé překrásné já. (Mimoliterární vsuvka: Jedna známá se mi před časem svěřila, že když poprvé použila pokročilý model „produktu osobní péče“, který jí manžel daroval ke čtyřicátinám, rozplakala se při tom zážitku lítostí sama nad sebou, protože na ni dolehlo uvědomění, že takhle se měla cítit celé ty roky v manželském loži. V duchu jsem v podkresu slyšela reklamní komentář: Brzy bude nahrazena miliarda manželů. Dnes je zmíněná žena půl roku po rozvodu. Přímá kauzalita v tom sice nejspíš nebyla, ale v jejím případě se naplnil i další Orgasmaxwellův slogan: Lepší než láska.)

Sex bez partnerů je zřejmě součástí plíživého odhmotňování vztahů v naší čím dál víc bezdotykové a aseptické civilizaci. S pokračující virtualizací světa a života dochází k odtělesňování záležitostí doposud svrchovaně tělesných. Provozuje se sex, na kterém není nic sexy. A právě tak je pramálo erotického na

způsobu, jakým Palahniuk pojednal téma potenciálně tak dráždivé a rozkošně smyslné jako ženská slast. Sestavil cestopis po ženském rozmnožovacím ústrojí a přilehlém okolí s užitím klinického pojmového aparátu, a o nic svůdnější není ani vylíčené instrumentarium švankmajerovských ipsačních pomůcek z himálajské sluje. V nechutnostech se jako obvykle nebál jít až na hranu a pak udělat ještě další krok. A ještě jeden.

Komericializace sexuality zdaleka není jediným tzv. závažným společenským tématem, jež Palahniuk v knize nastoluje. Zatímco z klasických antiutopií jsme zvyklí na teror státní moci, která si vynucuje poslušnost represemi a znevolňuje občany, korporátní totalita ovládající ženy v Palahniukově světě pracuje jinými prostředky. Ani tohle není nic, co bychom už dávno nepozorovali v realitě. Podrobit si lidi jaksi po dobrém je mnohem snazší než s použitím nátlaku a útlaku. Subjekty usilující o společenskou hegemonii si po válkách a totalitách uplynulého století spočítaly, že mnohem ekonomičtější než vládnout pomocí strachu je zapojit princip slasti; místo thanatu angažovat erós. Nepotřebujete okupační vojsko, stačí obsadit trh; důvěrné informace o jednotlivcích lze získat i bez špionáže a nač zavírat lidi do lágrů, když výhodnější jsou věrní spotřebitelé. Naše nominální svoboda je v tomto smyslu dávno otroctvím. Přestali jsme se bát Velkého bratra a s důvěrou se pokládáme do mateřských náručí korporací, které myslí jen na naše blaho a zatraceně draho nám ho prodávají.

Maxwellova korporátní totalita stojí na podpásově (sic!) vynucené zákaznické loajalitě žen jakožto cílové skupiny většiny spotřebního zboží prodávaného v industrializovaném světě. Zatímco kultovní Klub rváčů (s nímž je tento román kritikou občas porovnáván) tematizoval krizi maskulinity v západní společnosti, Tvé překrásné já se zaměřuje na ženy. Palahniuk je znám tím, že používá klišé, aby shazoval klišé. Ale je jeho zobrazení žen opravdu metaironie? Je to ještě fikce, nebo popis faktů? Jde o satiru na misogynii, anebo tu spisovatel usvědčuje ženy z něčeho, co si nerady přiznávají/áme? Z manipulovatelnosti, stádnosti, ochoty se konformovat, nedostatku fantazie k rebelství? Za sebe říkám touché. Ženy, které „všechny kupují stejné romány od stejného nakladatelství“ a „z banálního romantického příběhu o upírech (nebo Padesáti odstínů čehokoliv, dodávám já) udělaly megabestseler“, jako by opravdu fungovaly na dálkové ovládání a ani k tomu nemusejí být kolonizovány nanoboty.

„Nikdy v dějinách lidstva nebylo lepší být ženou,“ opakuje si Penny Harriganová jako mantru během dospívání. Toto tvrzení – alespoň ve srovnání s dohlédnutelnou minulostí – lze těžko rozporovat. Teoreticky ženy mohou všechno, všechny stropy na cestě ke hvězdám jsou „jen“ skleněné. Ale následujeme skutečně vlastní aspirace a sny o sebenaplnění, nebo pouze přebíráme představy společnosti tak jako Penny? „Před pár generacemi by ji společnost povzbuzovala, ať zůstane doma s dětmi. Teď ji všechen tlak vedl k tomu, aby se stala právníčkou. Nebo lékařkou. Nebo špičkovou vědkyní.“ Dnes v leckteré západní zemi absolvuje vysoké školy více žen než mužů – ale je to jejich vůle, anebo jen plní přání rodičů a nemají dost nápaditosti a kuráže razit si vlastní cestu? Jako poslušné, zvedené dcery děláme, co se nám řekne, stejně jako Penny, která „sny svých rodičů nahradila dogmatem svých učitelů“, přestože jí žádný z těchto postojů nebyl vlastní. Je ženská „disease to please“ neboli chorobná snaha vyhovět stále nevyléčitelná?

Vzorovou představitelkou údajného ženského triumfu je prezidentka Hindová, která je reklamou na úspěch ženské emancipace, aniž o úřad vůbec stála. Ve skutečnosti je do té míry obětí zneužívání, že jí nezbyvá než odejít ze života. Je symbolem všech žen, které jsou do vysokých funkcí dosazovány nebo prosazovány jen proto, že je to společensky žádoucí či politicky výhodné. Penny sama má velikášské, avšak nekonkrétní ambice. Ví, že podobnou situaci řeší i její vrstevnice. „Všechny převzaly dědictví svobody a jsou budoucnosti zavázány vytyčit novou hranici pro příští ženskou generaci. Vkročit do panenských končin.“ Ale kde se sakra ty končiny nacházejí? Penny touží po nějaké třetí cestě. Jako typická současná velkoměstská žena je uvízlá v korporátním kariérním žebříčku a zároveň bezprizorní. Bezděky potvrzuje stereotyp panující o ženách: že nevědí, co chtějí. A jako takové jsou snadno ovladatelné. „Ženy jsou noví vládci, jenže já jsem teď vládcem žen,“ holedbá se Maxwell.

Ani tenhle všemocný velkopodnikatelský zloduch skupující média, aby měl pod kontrolou svůj veřejný

obraz a mohl za sebou zametat digitální stopy, není postava, kterou bychom v různých inkarnacích nevidali kolem sebe. Oligarchizace politiky, berlusconizace médií a faktický konec dělby moci jsou toxickou nekrózou současných západních demokracií.

Za všechny ty naléhavé vhledy, které do svého románu idejí dokázal napěchovat, snad můžeme Chucku Palahniukovi prominout občasné díry v logice a repetitivnost, přehlížet fakt, že se děj odehrává v téměř homogenně bílé, heterosexuální společnosti, a přimhouřit oči nad krkolomným závěrečným zvratem a vyvrcholením připomínajícím Cimrmanův Vichr z hor. Autorovy fanoušky nadto jistě potěší i sebecitace z Klubu rváčů povýšená na další rozměr. „Stará a otřepaná pravda říkala: Sebezdokonalování je masturbace... Nakonec se ukáže, že je to pravda i obráceně.“

Takže vzhůru k dokonalosti.